

Ольга МАКСИМЧУК

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Пісня пісень у проповідях Стефана Яворського українського періоду

Стефан Яворський (1658–1722) – визначний український церковний діяч, інтелектуал, проповідник другої пол. XVII– поч. XVIII ст. Яворський здобув блискучу освіту, розпочавши свої студії ще в Україні, а відтак продовживши їх у вищих школах Польщі та Великого князівства Литовського, зокрема Вільнюській академії. Саме тут у 1684 р. Яворський здобув ступінь магістра філософії. Ораторські навички й інтелектуальні надбання, отримані ним під час навчання, безсумнівно позначилися на творчості Яворського як проповідника. Однак майже всі його казання дійшли до сьогодні у рукописному вигляді. Тим ціннішим є нещодавнє видання «Stefan Javors'kyj's Sermons. 1691–1698», упоряд. Дж. Броджі, М. Яременко та ін. – Leiden–Boston: Brill, 2025, у якому опубліковано 15 проповідей українського періоду життя Яворського. Їх удоступнення широкому загалу робить можливими детальніші студії сучасних науковців над гомілетичними практиками українського проповідника. Серед безумовно частого цитування Стефаном Яворським біблійних книг увагу привертає його постійне апелювання до Пісні пісень. У XVII ст. у текстах українських авторів спостерігається зріст зацікавлення цією старозавітною книгою, спричинений насамперед впливом традицій християнського Заходу, де Пісня пісень мала натовді значно ширше представлення у богослов'ї, герменевтиці, сакральному живописі. Лазар Баранович, Антоній Радивилівський, Йоаннікій Галятовський, а слідом за ними і Стефан Яворський наповнюють свої твори пісенніми мотивами та їх алегоричною інтерпретацією. Наприклад, у проповідях Яворського можна побачити використання східного жанру опису-васфу, зв'язок богородичної і пісенної образності, топос приходу весни, запозичений із цієї біблійної книги. Зацікавленість Яворського Піснею пісень тематично і стилістично наближає його творчість до всеєвропейської літературної та культурної парадигми, що не дивно, зважаючи на високу ерудованість і освіту, здобуту ним в єзуїтських навчальних закладах Речі Посполитої.

***Ключові слова:** текст, проповідь, Стефан Яворський, Біблія, Пісня пісень.*

Сергій ТИЦЬКИЙ

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Велике Князівство Литовське і Друга Українська колонізація Дикого поля: перший етап (рушійні сили, особливості, хронологічні межі)

Актуальність. Спільний литовсько-український досвід соціально-економічного і суспільно-політичного будівництва в умовах зростаючого перманентного експансіонізму сусідніх держав, набутий нашими народами у XVI столітті, набуває додаткового значення в умовах Російсько-української війни та зростання загрози військової агресії Росії проти інших європейських держав, і в першу чергу – країн Балтії. Мета. З'ясувати внесок литовської

держави і литовського суспільства в економічне, суспільне та військово-політичне освоєння українством лісо-степової та степової частини Подніпров'я у 1530-ті – 1560-ті роки. Східноєвропейська історіографія. Основні підвалини вивчення адміністративного устрою і державної політики на землях Литовського лісо-степового і степового прикордоння, соціально-економічного становища місцевого населення 1530-х – 1560-х рр., зародження і поширення українського козацтва на Подніпров'ї в його протистоянні з татарським населенням Дикого поля були закладені істориками XIX – початку XX століття Д. Яворницьким, М. Владимирським-Будановим, М. Любавським, М. Грушевським. Історики радянської доби, переважно українські, досліджували майже виключно феодалізацію місцевого населення та проблеми культурного життя. З 1991 р. суттєво зросла кількість досліджень життя населення лісо-степового і степового Подніпров'я литовської доби. Однак просування східноєвропейських землеробських цивілізацій до Північного Причорномор'я як комплексний колонізаційний процес визнається тільки для кінця XVI – XVII століття у формі польсько-шляхецької та козацької колонізації. Основний зміст. Друга Українська колонізація Дикого поля, як процес поступового витиснення носіями української осілої землеробської цивілізації носіїв кримськотатарської напівкочової скотарської цивілізації з території Центральної та Південної України, розпочалася по завершенні Кримськотатарської Руїни (1533 р.) і тривала до кінця 1647 р. Перший етап цієї колонізації тривав протягом 1533-1569 рр., співпадаючи з останнім етапом боротьби литовського народу за збереження незалежності феодальної Литовської держави. Чисельно і ментально основними рушійними силами колонізації були українське селянство і городянство Волині і Полісся, українське військо та цивільне козацтво (переважно відходницьке). Інститууючим чинником виступали прикордонні великокнязівські урядовці, в силу особливостей зовнішньої політики Сигізмунда I Старого і Сигізмунда II Августа вимушені самотійно забезпечувати життя українства Середнього Подніпров'я, керуючись законодавством ВКЛ і настановами монархів. З початком Лівонської війни в українській колонізації Дикого поля на певний час абсолютно домінуючим стає український чинник (особливо осілого козацтва), литовський чинник зберігав певне, все більш слабке значення, на Волині і Північній Київщині, збільшується вплив польського чинника завдяки зростаючій залежності короля від польської шляхти. Висновки. Основними рушійними силами першого етапу Другої Української колонізації Дикого поля були українське селянство і городянство та козацтво. Протягом досліджуваного історичного періоду колоністам вдалося в основному відновити на оновленій основі соціально-економічний простір Наддніпрянщини, зруйнований за часів Руїни. Литовський чинник колонізації суттєво зменшив свій внесок в колонізаційний рух, проявлявся переважно у адміністративно-правовому просторі Підлитовської України та прикордонні Дикого поля, виконуючи в основному інститууючу і системоутворюючу функції.

Ключові слова: Литва, Україна, Дике поле, українська колонізація.